

ПРАВОВА СЕМАНТИКА ТЕРМІНІВ «ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ» ТА «ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ»

LEGAL SEMANTICS OF THE TERMS “ARMED CONFLICT” AND “ARMED AGGRESSION”

Іщенко М.В., ад'юнкт кафедри військового права та правоохоронної діяльності
Національний університет оборони України

У статті здійснено ґрунтовне дослідження правової семантики понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія” в контексті міжнародного гуманітарного права та національного законодавства України. Актуальність дослідження обумовлена триваючою міжнародною збройною агресією Російської Федерації проти України та необхідністю формування узгодженого юридичного підходу до кваліфікації таких явищ у національному та міжнародному правовому просторі. Проаналізовано ключові міжнародні нормативно-правові акти, зокрема Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи 1977 року, Резолюцію 3314 Генеральної Асамблеї ООН, Римський статут Міжнародного кримінального суду, а також національні нормативно-правові акти – Конституцію України, закони “Про оборону України”, “Про національну безпеку України” тощо. Особливу увагу приділено питанню відсутності єдиного тлумачення зазначених термінів у правовій системі України, що ускладнює правозастосування, міжвідомчу координацію та міжнародну юридичну комунікацію. У статті підкреслено, що “збройний конфлікт” є базовою категорією міжнародного гуманітарного права, яка охоплює як міжнародні, так і неміжнародні збройні зіткнення, тоді як термін “збройна агресія” має більш прикладний характер, зосереджуючись на акті насильницького вторгнення однієї держави проти іншої із застосуванням збройної сили. У статті доведено, що правове розмежування цих термінів є критично важливим для побудови послідовної правової позиції України в міжнародному правовому полі, забезпечення належної правової кваліфікації дій держави-агресора, ефективного застосування адміністративно-правового регулювання захисту жертв збройного конфлікту, а також для відкриття шляхів до міжнародних інституцій гуманітарного та кримінального правосуддя. Наголошено на доцільності міждисциплінарного підходу до формування єдиної дефініції понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія” як чинника підвищення ефективності правового реагування на збройну агресію проти України та відновлення справедливості для постраждалих. Зроблено висновок про необхідність закріплення узгодженого правового підходу в законодавстві України як передумови подальшого зближення з міжнародними стандартами та ефективного захисту жертв збройного конфлікту в Україні.

Ключові слова: збройний конфлікт, збройна агресія, міжнародне гуманітарне право, агресія, Римський статут, Женевські конвенції, правова семантика, міжнародна відповідальність, адміністративно-правове регулювання.

The article provides an in-depth analysis of the legal semantics of the terms “armed conflict” and “armed aggression” in the context of international humanitarian law and the national legislation of Ukraine. The relevance of the research is determined by the ongoing international armed aggression of the Russian Federation against Ukraine and the urgent need to develop a consistent legal approach to the qualification of such phenomena in both national and international legal frameworks. The study covers key international legal instruments, including the 1949 Geneva Conventions and their 1977 Additional Protocols, UN General Assembly Resolution 3314, the Rome Statute of the International Criminal Court, as well as key national legal acts such as the Constitution of Ukraine and the Laws “On the Defense of Ukraine”, “On National Security of Ukraine” and others. Particular attention is given to the lack of unified interpretation of the mentioned terms within Ukraine's legal system, which complicates legal qualification, interagency coordination, and international legal communication. The article emphasizes that the term “armed conflict” is a fundamental concept of international humanitarian law, encompassing both international and non-international armed clashes, whereas the term “armed aggression” is more applied in nature, focusing on the act of violent invasion by one state against another through the use of armed force. It is argued that distinguishing these terms is critically important for establishing a coherent legal position of Ukraine in the international legal arena, ensuring proper legal qualification of acts committed by the aggressor state, effective application of administrative and legal mechanisms for the protection of victims of armed conflict, and facilitating access to international humanitarian and criminal justice institutions. The need for an interdisciplinary approach to developing unified definitions of “armed conflict” and “armed aggression” is highlighted, as a means to strengthen the legal response to the armed aggression against Ukraine and to restore justice for those affected. The article concludes that it is necessary to establish a harmonized legal approach in Ukrainian legislation as a prerequisite for further alignment with international standards and the effective protection of victims of armed conflict in Ukraine.

Key words: armed conflict, armed aggression, international humanitarian law, aggression, Rome Statute, Geneva Conventions, legal semantics, international responsibility, administrative-legal regulation.

Постановка проблеми. З початком збройного конфлікту, спричиненого агресією Російської Федерації (далі – РФ) проти України, у сучасній політико-правовій думці України та сфері застосування міжнародного гуманітарного права виникло ряд проблемних питань, пов'язаних із нормативно-правовим визначенням семантики понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія”. Дедалі частіше в нормативно-правій сфері в процесі удосконалення законодавства України, підготовки проєктів законів, підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на посилення обороноздатності, наближення приєднання України до Європейського Союзу, забезпечення соціального захисту населення та відновлення економіки дедалі частіше відбувається паралельне використання понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія”.

Дослідженнями юридичного змісту понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія” займалися Антон Кориневич, Юрій Баулін, Володимир Василенко, Олександр Задор-

рожній, Ірина Марчук, Річард Голдстоун, Клаус Кремерс, Крістофер Грінвуд.

Метою статті є демаркація понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія” в правовій доктрині та правозастосовній практиці.

Виклад основного матеріалу. У сучасному правовому дискурсі поняття “збройний конфлікт” і “збройна агресія” часто використовуються як синоніми, але мають суттєві відмінності у юридичному змісті та сфері застосування. Їх правова семантика, що базується як на міжнародному, так і на національному праві, є предметом значної уваги у зв'язку з агресією Російської Федерації проти України.

Поняття “збройний конфлікт” є основоположним у міжнародному гуманітарному праві, зокрема в Женевських конвенціях 1949 року та їх Додаткових протоколах 1977 року [1–3], а також практиці Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії (МТКЮ) [4].

Збройний конфлікт може бути міжнародним так і неміжнародним [1–3].

Відповідно норм Женевської конвенції 1949 року, міжнародними збройними конфліктами визнаються такі конфлікти, у яких один суб'єкт міжнародного права застосовує збройну силу проти іншого суб'єкта [5]. Поняття міжнародного збройного конфлікту закріплено у статті 2, спільній для всіх чотирьох Женевських конвенцій 1949 року. Вона передбачає, що норми Конвенцій застосовуються не лише у випадках оголошеної війни, але й у будь-якій ситуації збройного протистояння між двома або більше державами, навіть якщо одна зі сторін формально не визнає стану війни. Крім того, положення Конвенцій поширюються на випадки повної або часткової окупації території однієї з держав, незалежно від того, чи чиниться збройний опір з боку окупованої сторони [1].

Окрім того, стаття 1 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (далі – Протокол I) зазначає, що ситуації, згадані в попередньому пункті, включають збройні конфлікти, в яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення, закріпленого в Статуті Організації Об'єднаних Націй і в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй [6].

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року, застосовується до всіх збройних конфліктів, які не підпадають під дію статті 1 Протоколу I, і відбуваються на території будь-якої Високої Договірної Сторони між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які перебувають під відповідальним командуванням, контролюють частину її території, що дає їм змогу здійснювати безперервні й погоджені воєнні дії та застосовувати цей Протокол [3].

У законодавстві України поняття “збройний конфлікт” застосовується в низці актів, зокрема в Законах України “Про правовий режим воєнного стану”, “Про правовий статус осіб, зниклих за особливих обставин”, “Про охорону дитинства”, “Про національну безпеку України”, “Про оборону України”.

Визначення “збройного конфлікту” міститься в статті 1 Закону України “Про національну безпеку України”, де збройний конфлікт – збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт) [7].

Тобто поняття “збройний конфлікт” охоплює:

- застосування одним суб'єктом міжнародного права збройної сили проти іншого суб'єкта;
- усі випадки часткової або повної окупації території Високої Договірної Сторони, навіть якщо цій окупації не чиниться жодний збройний опір;
- боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення;
- конфлікт, що відбуваються на території будь-якої Високої Договірної Сторони між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які перебувають під відповідальним командуванням, контролюють частину її території, що дає їм змогу здійснювати безперервні й погоджені воєнні дії.

У Звіті про проведення Офісом прокурора Міжнародного кримінального суду попередньої експертизи 2016 року зазначено, що до 30 квітня 2014 року бойові дії між українськими урядовими силами і антиурядовими збройними елементами на сході України досягли рівня

необхідного для застосування права збройних конфліктів і що збройні формування, що діяли на сході України, включно з ЛНР і ДНР достатньо організовані, щоб кваліфікувати їх сторонам участь у неміжнародному збройному конфлікті.

Офіс також оцінив пряму військову взаємодію між збройними силами Російської Федерації та України та вказав на існування з 14 липня 2014 року, паралельно з неміжнародним збройним конфліктом, міжнародного збройного конфлікту на сході України [8, с. 24].

В українському законодавстві поняття “збройний конфлікт” зустрічається в нормативно-правових актах, що регулюють застосування Збройних Сил України та інших військових формувань та включається в норми, спеціально призначені для регулювання статусу та прав осіб у зонах збройного конфлікту. Ці норми відіграють ключову роль у захисті прав людини та забезпеченні правопорядку в умовах конфлікту. Міжнародні та національні правові норми спільно формують комплексний правовий фреймворк, який забезпечує захист суверенітету держави, прав та безпеки її громадян під час збройних конфліктів, а також регулює застосування сили в міжнародних і неміжнародних воєнних діях [9].

Водночас, в національному законодавстві доволі часто зустрічається поняття “збройна агресія”, зокрема, в Конституції України, в Законах України “Про оборону України”, “Про охорону дитинства”, “Про правовий режим воєнного стану”, “Про національну безпеку України”, “Про основи національного спротиву”, таке застосування спрямоване на акцентування вини Російської Федерації у злочин “агресії”, як найтяжчого злочину проти миру та безпеки людства, із застосуванням своїх збройних сил.

Поняття “агресія” зустрічається в Статуті Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), підписаного в 1945 році в Сан-Франциско, де вказано, що метою ООН є підтримання міжнародного миру та безпеки і з цією метою вживання ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, водночас Статут визначення поняття “агресія” не надає [6].

Разом з тим, вперше офіційне визначення терміну “агресія” було надано у статті 1 Резолюції 3314, ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1974 року (далі – Резолюція 3314). У цьому документі агресія трактується як використання збройної сили однією державою проти іншої з порушенням її суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності, а також у будь-який інший спосіб, що не відповідає положенням Статуту ООН [10].

У статті 3 вказаної Резолюції наводиться перелік дій, будь-яка з яких, незалежно від оголошення війни, кваліфікуватиметься як акт агресії.

Відповідно до статті 4 Резолюції 3314, наведений перелік актів агресії не є вичерпним, і Рада Безпеки може визначити інші акти агресією, відповідно до положень Статуту ООН [10].

Безсумнівно, резолюції Генеральної Асамблеї ООН не мають обов'язкової юридичної сили, а носять лише рекомендаційний характер. Однак широке використання норм, передбачених Резолюцією 3314 в міжнародній практиці свідчить про те, що зазначені норми набули звичайний характер, тобто відповідно до статті 38 Статуту Міжнародного суду ООН є джерелом міжнародного права.

Стаття 8bis Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – Статут) визначає “злочин агресії” як дії особи, яка фактично має можливість контролювати або керувати політичними чи військовими рішеннями держави, що пов'язані з плануванням, підготовкою, ініціюванням або здійсненням акту агресії. Такий акт, з огляду

на свій характер, масштаб і тяжкість, становить серйозне порушення положень Статуту ООН [11].

Водночас, для цілей пункту 1 статті 8bis Статуту “акт агресії” означає застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави чи в будь-який інший спосіб, несумісний зі Статутом ООН. Будь-який з актів, що вказані в таблиці, незалежно від оголошення війни, буде кваліфікуватися як акт агресії [11].

Закон України “Про оборону України” визначає термін “збройна агресія” як використання збройної сили іншою державою або групою держав проти України [12].

Порівняння дій, що кваліфікуватимуться (визначатимуться) як акти агресії відповідно до Резолюції 3314, Римського статуту та Закону України “Про оборону України” наведено в таблиці 1.

Аналіз таблиці свідчить про те, що перелік дій, які кваліфікуються як акти агресії згідно з Резолюцією 3314, Римським статутом та Законом України “Про оборону України”, є змістовно узгодженим і фактично ідентичним.

Разом з тим, український законодавець застосовує поняття “збройна агресія”.

У Великому тлумачному словнику сучасної мови зазначено, що слово “збройний” означає той, що відбувається, здійснюється з застосуванням зброї (про боротьбу, революцію і т. ін.) [13].

Використання поняття “збройна агресія” фокусує увагу на прямому чи опосередкованому застосуванні РФ проти України її збройних сил та зброї та є підставою для звернення до міжнародних судових органів, таких як Міжнародний кримінальний суд.

Таблиця 1

Порівняння дій, що кваліфікуватимуться (визначатимуться) як акти агресії відповідно до Резолюції 3314, Римського статуту та Закону України “Про оборону України”

Дії, що кваліфікуватимуться як акти агресії згідно статті 3 Резолюції 3314	Дії, що кваліфікуватимуться як акти агресії згідно статті 8bis “Злочин агресії” Римського статуту	Дії, що вважаються збройною агресією згідно статті 1 Закону України “Про оборону України”
a) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, навіть тимчасова, яка є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини	a) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави чи будь-яка військова окупація, незалежно від її тимчасового характеру, що є результатом такого вторгнення або нападу, чи будь-яка анексія із застосуванням сили на території іншої держави або її частини	вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України
b) бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави	b) бомбардування збройними силами держави території іншої держави чи застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави	
c) блокада портів або узбережжя держави збройними силами іншої держави	c) блокада портів чи берегів держави збройними силами іншої держави	блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав
d) напад збройних сил держави на сухопутні, морські чи повітряні сили, або морські та повітряні флоти іншої держави	d) напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили чи морські та повітряні флоти іншої держави	напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України
e) використання збройних сил однієї держави, які знаходяться на території іншої держави за угодою з останньою, всупереч передбаченим угодою умовам або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди	e) застосування збройних сил однієї держави, що перебувають на території іншої держави за угодою з приймаючою державою, в порушення умов, передбачених в угоді, чи будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди	застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів
f) дія держави, яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала у розпорядження іншої держави, використовувалася останньою для вчинення акту агресії проти третьої держави	f) дія держави, яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала у розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для вчинення акту агресії проти третьої держави	дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в абзацах п’ятому – восьмому цієї статті
g) засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, нерегулярних сил або найманців, які здійснюють або суттєво залучені в актах застосування збройної сили проти іншої держави, що мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим вище актам, або його значну участь у них	g) направлення державою або від імені держави озброєних банд, груп та іррегулярних сил або найманців, які вчиняють акти застосування збройної сили проти іншої держави, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим вище актам або її істотної участі в них	засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в абзацах п’ятому – сьомому цієї статті діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях

Джерело: складено за матеріалами Резолюції 3314 [10], Римського статуту [11] та Закону України “Про оборону України” [12].

Таке поняття має більш вузьке значення порівняно з міжнародним поняттям “агресія”, оскільки акцентується на використанні саме військової сили, водночас він не суперечить міжнародному законодавству, а слугує деталізацією у національному контексті.

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН “Агресія проти України”, яка була схвалена 01 березня 2022 року, поняття “агресія” визначається відповідно Резолюції 3314 [14].

В українському законодавстві складно виділити підходи чи еволюцію підходів до застосування понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія”, швидше заповнення законодавчого вакууму після актуалізації проблеми, відсутність єдиного підходу до застосування цих понять ускладнює їх розуміння.

Висновки. В умовах триваючої міжнародної збройної агресії проти України особливої актуальності набуває формування сталої та юридично виваженої правової позиції щодо розмежування понять “збройний конфлікт” і “збройна агресія”. Така позиція є необхідною як для забезпечення належного адміністративно-правового регулювання захисту жертв збройного конфлікту, так і для ефективної реалізації механізмів відповідальності держави-агресора та ліквідації наслідків збройного протистояння на національному рівні.

Так, поняття “збройний конфлікт” у законодавстві України використовується для визначення стану протистояння, що регулюється нормами міжнародного гуманітарного права, пов’язаного із застосуванням збройної сили, включаючи внутрішні та міжнародні конфлікти.

Він застосовується у контексті захисту прав цивільного населення, військовополонених, поранених та інших осіб, постраждалих від конфлікту, для кваліфікації подій у взаємодії з міжнародними інституціями, такими як ООН та Міжнародний кримінальний суд. У внутрішньому контексті “збройний конфлікт” визначає правовий режим воєнного стану, порядок застосування сил оборони та реалізацію заходів з відновлення миру і постраждалих регіонів.

Використання в нормативно-правових актах поняття “збройна агресія” допомагає акцентувати увагу на конкретній формі агресії, з якою стикається Україна. Це дозволяє Україні більш ефективно формулювати правову позицію та висувати обґрунтовані позови в міжнародних судах. У контексті міжнародного права поняття “агресія” залишається основним, а в українському законодавстві “збройна агресія” використовується як уточнення для підкреслення військового характеру порушень.

Разом з тим, поняття “збройна агресія” є важливим елементом українського правового дискурсу, який дозволяє ефективніше реагувати на збройне вторгнення та обґрунтовувати свою позицію у міжнародному середовищі.

При цьому, українське законодавство не надає чіткого визначення понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія” у різних галузях права, що може ускладнювати їх застосування на практиці. Проблематика правової семантики цих понять відображає складний перехід українського законодавства до міжнародних стандартів. Хоча ці поняття мають різне походження та сферу застосування, їх правильне співвідношення та чітке розмежування залежно від правового контексту (міжнародна відповідальність держави чи гуманітарний аспект) є критично важливим для формування ефективного адміністративно-правового механізму захисту жертв збройного конфлікту, здатного реагувати на виклики сучасного збройного конфлікту.

На сьогодні існує нагальна потреба наукової розробки єдиного підходу щодо використання понять “збройний конфлікт” та “збройна агресія” в науковій та правозастосовній сфері. Це стане методологічним підґрунтям для вироблення єдиної консолідованої вимоги, котру Україна як держава, що зазнала агресії, має формально пред’явити Російській Федерації як державі агресору та з метою набуття постраждалими українцями статусу жертв збройного конфлікту з подальшим отриманням допомоги від гуманітарних організацій та можливості звернення до міжнародних судів із відповідними позовними заявами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 21.11.2024).
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 21.11.2024).
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text (дата звернення: 21.11.2024).
4. Гринчак А.А. Злочини проти людяності: практика Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії. *Альманах міжнародного права*. 2017. Вип. 17. С. 39–50. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15086/1/Grinchak_39-50.pdf (дата звернення: 25.01.2025).
5. Топольницька М.І. Критерії визначення збройного конфлікту в міжнародних нормативно-правових актах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія “Право”. Випуск 47. Том 3. 2017. С. 177–180. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33866/1/%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%87%D0%92%D0%98%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%97%D0%91%D0%A0%D0%9E%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%9B%D0%86%D0%9A%D0%A2%D0%A3.pdf> (дата звернення: 21.11.2024).
6. Статут Організації Об’єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 21.11.2024).
7. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 21.11.2024).
8. Report on Preliminary Examination Activities 2017. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otr-rep-PE_ENG.pdf (дата звернення: 21.11.2024).
9. Задерейко С.Ю. Термін збройного конфлікту за нормами міжнародного права та національного законодавства України. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 125. С. 106–111. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2b87ab5a-afaa-44bd-ab6c-2ecc6f9a626b/content> (дата звернення: 21.11.2024).
10. Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 року. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml (дата звернення: 21.11.2024).
11. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 21.11.2024).
12. Про оборону України: Закон України від 06 грудня 1991 року № 1932-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 21.11.2024).
13. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnnyk.me/dict/vts/%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%B%D0%B8%D0%B9> (дата звернення: 05.11.2024).
14. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об’єднаних Націй “Агресія проти України” від 02.03.2022 № A/RES/ES-11/1, ES-11/1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22003?an=2> (дата звернення: 21.11.2024).